

UDC: 34:17

ПЕРСПЕКТИВИТЕ НА ПРАВНАТА ЕТИКА

Роберт Даути

Докторанд, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје,

Правен факултет „Јустинијан Први“ - Скопје

robertdauti@outlook.com

Апстракт

Предмет на познавање на етиката и правото се среќаваат во концептите на добро и на зло. Етиката го определува излезот помеѓу доброто и злото, додека правото го штити доброто и го забранува злото преку неговите механизми. И етиката и правото се тесно поврзани со културата на општеството во кое се применуваат. Знаејќи дека културата на едно општество постојано се развива и се менува во зависност од потребите и околностите на времето, тогаш и доброто и злото, правилното и погрешното менување зависно од овие фактори.

Така, целта на овој труд е да се разгледа развојот на етиката и правото, конкретно предизвиците што ги имаат правото и етиката денес и предизвиците што ги очекуваат во иднина. Денес општеството е директно зависно од повеќе фактори, како што се технологијата, модерната медицина, глобалното затоплување и други, кои влијаат на културата и однесувањето на општеството, но исто така и правните норми на современите држави.

Клучни зборови: *етика, право, предизвик, иднина.*

PERSPECTIVES OF LEGAL ETHICS

Robert Dauti

PhD Candidate, “Ss. Cyril and Methodius” University in Skopje,

Faculty of Law “Iustinianus Primus” – Skopje

robertdauti@outlook.com

Abstract

Subject of knowledge of ethics and law are found in the concepts of good and evil. Ethics determines the way out between good and evil, while law protects good and forbids evil through its mechanisms. Both ethics and law are closely related to the culture of the society in which they are applied. Knowing that the culture of a society is constantly developing and changing depending on the needs and circumstances of the time, then both good and evil, right and wrong change depending on these factors.

Thus, the purpose of this paper is to consider the development of ethics and law, specifically the challenges that law and ethics have today and the challenges that await them in the future. Today society is directly dependent on many factors, such as technology, modern

medicine, global warming and others, which affect the culture and behavior of society, but also the legal norms of modern states.

Keywords: ethics, law, challenge, future.

ВОВЕД

Етика и правото имаат долг заеднички помин на блискиот под капата небеска. Нивната поврзаност е толку голема, што понекогаш не се разликуваат. Етиката и правото имаат меѓусебен трансфер на своите вредности. Во одделни периоди и за одделни пројави моралните вредности се придобиваат со силно, дури незаобиколиво социјално-правно наметнување, како што и правните нормативи најчесто имаат смисла и значење и на морален регулатив.

Затоа за суштината, структурата, содржината и формата на етиката и на правото меѓусебно се интересираат во двете блиски аксиолошки и социјални области и дејственисти, особено во истражувачката страна на овие активности. Оние кои се занимаваат со правото се свртуваат и кон согледувањето на суштината и на вредностите на моралот, како што и етичарите многу ги интересираат тендециите и силата на правната свест и целите на конкретниот правен систем. Тука и едните и другите откриваат не само идеи за своите области, туку и редовна заедничка судбина и историја на етичкото и правното во секоја епоха и социјална заедница.¹

Ние ја гледаме врската помеѓу правото и етиката како тесно поврзана со самиот факт дека правото е широка и сеопфатна општествена активност и исто така наоѓаме дека етиката треба да биде претставена во оваа форма во општеството. Всушност, ние наоѓаме етика во целата општествена активност и така е поврзано со правото како една од социјалните активности.

Правото претрпе големи промени и еволуција. Правото нужно ги прилагоди овие измени на етичките и моралните норми на општеството во кое се спроведува. Од друга страна, етичките правила не биле секогаш она што го знаеме и применуваме денес, тие исто така се развиваа. Сепак, етичките правила не се поврзани само со времето, тие исто така се поврзани со просторот, така што она што е прифатливо и фер за едно општество можеби не е така за друго општество.

Врз основа на она што се случило во минатото и тековната состојба во однос на етиката и правото, во овој труд ќе ја претставам перспективата што етиката на правото ја има за својата иднина.

Конечниот дел од трудот ќе содржи анализа на етичкиот кодекс на адвокатите во нашата земја. Знаејќи дека во рамките на националните правни регулативи има збир на етички правила кои се однесуваат на правдата, сметам дека анализата на некои од нив (адвокатска етика) ќе обезбеди преглед на она

¹ Темков, Кирил, Етика на културата, Pecatnica „Daskal Kamcek – Kavadarci, 2009, стр. 66.

дали има да се примени нешто во однос на етиката и правото во Републиката. на Северна Македонија.

1. Теоретски аспекти на правото и етиката

Етиката се однесува на сознанието за вредноста на животот и на моралните вредности и норми сфатени како особени исправни и нужни цели кои сакаат да се постигнат во човековиот живот и во односите меѓу љуѓето. Содржината на етиката е разликата меѓу доброто и злото, кои како вредности не се совпаќаат и се интерферираат, изборот на доброто наспроти злото и следењето на доброто избегнувањето на злото се основни задачи во етичката сфера. Етичката личност се карактеризира според овие избори и постапувања.

Правото се однесува на легислативните вредности и норми како израз на сфаќањето на праведноста во животот и во соодветната социјална заедница, и правото изразува особени цели кои треба да бидат реализирани низчовековото однесување и во односите меѓу љуѓето. Неговите разликувања се однесуваат на правото и неправото, правилното и неправилното, исправното и неисправното, кои се израз на основната дистинција меѓу доброто и злото, но имаат посебно образложение и зададеност.²

Правото и етиката ја создадоа суштинската врска меѓу нив во целта што ја имаат. И двете од овие дисциплини имаат за цел да ги заштитат социјалните вредности, општото добро на општеството и да ги зголемат контра-вредностите во општеството.

Природата на правото и етиката е таква што тие се неразделно испреплетени, но важно е да се признае дека иако нивните образложенија и цели може да се преклопуваат, тие често се разликуваат значително. На пример, разбирањето што ја поддржува етиката на истражувањето може да се опише на тој начин:

Во поширока смисла, етичките стандарди во истражувањето бараат активно и експлицитно да направат три работи. Прво, да се заштитат правата и легитимните интереси на учесниците во истражувањето (на пр. Со нормално барање информативна согласност). Второ, да се создаде доверба и во истражувачите и од резултатите од истражувањето (на пр. Со одобрување или одбивање на практики кои влијаат на вистинската или перцепираната доверливост на податоците за истражувањето). Конечно, да се зачува истражувачкото опкружување (на пр. Со обидување да се спречат практики кои можат да го ограничат идниот пристап до учесниците во истражувањето или да ја намалат ефективността на идните истражувања). Покрај овие цели, дополнително внимание ... несомнено ќе биде заштита на угледот на истражувачот и на нивната институција, против наводите за неетичко или незаконско однесување.³

² Темков, *ibidem*, стр. 67.

³ A. Charlesworth, Data protection, freedom of information and ethical review committees: policies, practicalities and dilemmas *Inform. Commun. Soc.*, 15 (1) (2012), p. 88, <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/law-and-ethics>, viewed 31.03.2020.

Етиката и правото се наоѓаат во скоро сите сфери на општеството. Тие секојдневно управуваат со активности на поединци ширум светот. Тие честопати работат под рака за да се осигурат дека граѓаните делуваат на одреден начин и, исто така, ги координираат напорите за заштита на здравјето, безбедноста и благосостојбата на јавноста. Иако правото често отелотворува етички принципи, правото и етиката не се опсежни. Врз основа на етиката на општеството, владите ги креираат и спроведуваат законите за да посредуваат во нашите односи едни со други и да ги заштитат своите граѓани. Додека законите носат со себе казна за прекршувања, етиката не. Во суштина, законите ги применуваат однесување што се очекува да ги следиме, додека етиката сугерира што треба да следиме, и ни помага да истражиме опции за да го подобриме нашето донесување одлуки.

Етичкото донесување одлуки потекнува од моралното чувство и желбата на човекот да се зачува самопочитта. Законите се кодификација на одредени етички вредности со цел да се помогне во регулирањето на општеството, а исто така да влијаат на донесувањето одлуки. Возење внимателно, на пример, затоа што не сакате да повредите некого донесува одлука заснована врз етика. Возење внимателно и во рамките на границата на брзината, бидејќи гледате полициски автомобил зад себе, сугерира страв од кршење на законот и казнување за тоа.

Тоа не е секогаш јасно разграничување. Многу дела што би биле осудени широко осудени како неетички, не се забранети со закон - лажење или предавање на доверба на пријател, на пример. Покрај тоа, казните за кршење на законите можат да бидат груби, а понекогаш дури и да ги нарушат етичките стандарди. Земете смртна казна на пример. Етиката учи дека убиството е погрешно, сепак законот исто така ги казнува луѓето што го кршат законот со смрт.

Филозофот Жан - Жак Русо има интересна перспектива за тоа како еволуираме од „природна состојба“ на етика, во тоа да ни се потребни формални закони. Според Русо, луѓето првично живееле во осаменост, некомплицирани животи, со малкубројни потреби што биле лесно задоволени од природата. Поради изобилството на природата и малата големина на население, конкуренцијата беше непостојечка, луѓето ретко дури и се гледаа еден со друг; затоа, имаше многу помалку причини за конфликт или страв или склоност да предизвикаат штета едни на други.

Како што одминуваше времето, сепак, и како се зголемуваше целокупното население, требаше да се променат начините со кои луѓето може да ги задоволат своите потреби. Луѓето полека почнаа да живеат заедно во мали семејства, а потоа и во мали заедници. Беа воведени поделби на трудот, и во и меѓу семејствата, а откритијата и пронајдоците го олеснија животот, создавајќи слободно време. Ваквото слободно време и близина на едни со други неизбежно ги натера луѓето да прават споредби меѓу себе и другите, што резултираше во создавање на системи за јавна вредност. Како и да е, најважно е, според Русо, да се измисли приватна сопственост, што претставуваше клучен момент во социјалната

еволуција, каде почетните услови на нееднаквост станаа поизразени.⁴

Во меѓународната правно-филозофска теорија наоѓаме податоци за неколку модели на правна етика, кои ги споменуваат моделот на автономија, социјалистичкиот модел и деонтолошкиот модел.

Според моделот на автономија, личната автономија е клучот за човечкото достоинство. Така, адвокатот, како професионалец, служи од витална улога во помагањето на законски незнајните лица да го постигнат своето човечко достоинство. Овие писатели даваат три причини зошто адвокатите треба да ја играат таа прецизна улога.

Ако моделот на автономија ги покачува интересите на клиентот над оние на државата, социјалистичкиот модел го прави обратно. Правото во социјалистичка држава е целесообразност наменета за остварување на државни цели, па дури и правната теорија се оценува од гледна точка на нејзината корисност во служба на државните и јавните интереси. Како што се применува за граѓанинот, законот е метод на дисциплина, водство и образование; граѓанинот е наложено да го усогласи своето однесување со пожелните социјални цели. Крајната цел е да се реновира и римејкува човекот според визијата на државата.

„Деонтологијата“ е, за жал, незгоден збор; потекнува од грчки зборови што значи „наука за должност“. Како и да е, најдобро изразува став за етика што е против утилитаризмот. Деонтолошката теорија за етика вели дека некои акти се морално задолжителни без оглед на нивните последици за човечката среќа. На пример, банка нема да има морално право да ги земе средствата на својот најбогат депонент и да ги дистрибуира на сите други штедачи; иако последната група можеби е среќна на штета на „само“ едно лице, самиот чин не е во ред. Обвинителот исто така би се спротивставил на моралниот закон доколку би обезбедил осуда за наводен масовен убиец за кој знае дека е невин со цел да ја смири јавноста што се вознемирува заради стравот дека масовниот убиец сè уште може да биде на слобода.⁵

2. Етика на правото во модерното време

Етиката на правото може да се види од неколку гледишта или теории меѓу кои можеме да наведеме: Утилитаријализам, Деонтологија, Етика на доблеста, Етика на нега, божествена теорија или религија, Природно право, Теорија за социјални договори и др.

Утилитарната етика е нормативен етички систем кој првенствено се занимава со последиците од етичките одлуки; затоа може да се опише како телеолошка теорија или последователна теорија, кои во суштина се иста работа,

⁴ “Law and Ethics”, <https://courses.lumenlearning.com/atd-epcc-introethics-1/chapter/ethics-and-law/>, viewed on 01.04.2020.

⁵ D’Amato, Anthony and Eberle, Edward J., “Three Models of Legal Ethics” (2010). Faculty Working Papers. Paper 73. <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/facultyworkingpapers/73>.

и обајцата имаат идеја дека последицата од делото е најважната одредница на чинот е морална или не.

Деонтологијата беше формулирана од Имануел Кант. Кант верувал дека крајниот резултат не е од примарно значење; поточно, вистинската важност е во одредувањето на моралните намери на самата одлука или дејствување. Кант би го оценил моралот на нечија акција и ќе ги занемари последиците. Тој понатаму веруваше дека имаме должности што се императив и дека овие должности никогаш не смеат да бидат напуштени, без оглед на очекуваниот исход. Овие одговорности, според Кант, се апсолутни и мора да се применуваат за сите подеднакво.

Етиката на доблеста ја има својата историска позадина во античка Грција и првично ја развила Аристотел. За целите на спроведувањето на законот, најголема основа во виртуелната етика е идејата дека ако сте добра личност, ќе направите добри работи, а за да бидете добри, мора да направите добро.

Исто така познат како феминистичка етика, етиката на грижа првенствено се занимава со грижа за другите. Ова еволуираше од потребата да се грижиме за оние што не можат да се грижат за себе, како што се новороденчињата. Тоа е систем кој ни помага во нашите односи со другите луѓе и со тоа ни штети како позитивно комуницираме со луѓето. Концептот на етика на грижата е конзистентен со многу улоги во мирот и мирот во рамките на спроведувањето на законот.

Религијата честопати се смета за најшироко користен систем за донесување етички одлуки и за водење морално расудување. Низ целиот свет, луѓето се потпираат на различни религии за да им помогнат да утврдат најетичко дејство што треба да се преземе. Додека теоријата на божествена заповед е широко користена низ целиот свет, постојат разлики: примената на теоријата може да се разликува од религијата во религијата и може да се разликува во рамките на секоја религија.

Природниот закон го поддржуваше Свети Тома Аквинас, кој сметаше дека светот е создаден од Бог и сфати дека луѓето се рационални суштества способни да го користат својот интелект за да го сфатат светот. Со продолжение, Бог им овозможил на луѓето да расудуваат на природен начин да прават етички избори. Аквинас го набудувал првиот принцип на природното право како: „добро е да се направи и да се промовира, а злото да се избегнува“. Едноставно кажано, природниот закон тврди дека тоа што е добро е природно, а што е природно е добро. За разлика од циничкото гледиште на Томас Хобс, во теоријата на договори за социјални договори, Аквинас ги сметаше луѓето како природно склони да прават добро отколку зло.

Теоријата на социјалните договори е уште една описна теорија за општеството и врската помеѓу правилата и законите и зошто на општеството им се потребни. Томас Хобс предложи општеството без правила и закони да

управува со нашите постапки да биде страшно место за живеење. Хобс го опиша општеството без правила како да живее во „природна состојба“. Во таква состојба, луѓето би дејствувале по своја согласност, без никаква одговорност кон својата заедница. животот во природна состојба би бил Дарвинијан, каде најсилниот преживува и слабата загина. Општеството, во природа на Хобс, би било без удобности и неопходности што ги сметаме здраво за готово во современото западно општество.⁶

Да се види проблемот со денешната правна етичка мисла не е лесна задача. Напротив, бара преориентација на сензибилитетите што преовладуваат денес во правната академија - т.е., не само оние на правните етичари, туку и оние на правните академици поопшто. И оваа промена мора да се случи во две димензии. Прво, неопходно е да се препознае неразделната врска што постои помеѓу правната етика и јурисдикцијата. Едноставно кажано, ако сакаме да објасниме како индивидуата треба да дејствува во својата или нејзината улога на адвокат, се чини дека сакаме да знаеме што е законот. На крајот на краиштата, предмет на нашата загриженост е правната етика, а само концепт на закон - а не, како што се претпоставува толку често, процедурален систем - може да обезбеди содржина до тој термин. Освен ако не земеме став дека нема ништо уникатно правно во врска со правната етика, ние мора да имаме функционална дефиниција на законот од каде да започнеме да размислуваме за однесувањето на адвокатот.

Второ, неопходно е да се прошири современото размислување за самата природа на законот. Поконкретно, неопходно е да се свртиме кон интегриран, интердисциплинарен пристап кон проучување на човековото однесување, оној што признава дека различните полиња на уметностите и науките (на пр. Филозофија, политичка теорија, историја, антропологија, психологија) имаат сите место во процесот на просветлување на нашето разбирање за човекот и, следствено, за законот.⁷

Ако основната задача на етиката е да се каже како треба да се живее, тогаш основната задача за професионална етика е да се објасни како дејствијата, обврските и карактеристиките на карактерот типичен за односната професија може да се интегрираат во добро живеен живот.

Основната етичка привлечност на медицинската професија никогаш не се сомнева сериозно, и затоа неговата професионална етика првенствено се занимава со елаборирање на вредностите што ја сметаат оваа жалба и анализирајќи ги маргиналните случаи (како што е грижата за крајот на животот), каде не е јасно што спроведете ги овие вредности препорачуваат.

⁶ McCartney, Steve and Parent, Rick, *Ethics in Law Enforcement*, BC Campus, Victoria, 2015, pg.11-30.

⁷ Anand, Rakesh K., *Legal Ethics, Jurisprudence, and the Cultural Study of the Lawyer* (2008). *Temple Law Review*, Vol. 81, No. 3, 2008, pg. 738-739.

Постои класа професии, за кои природата на професионалната етика е суштински неизвесна. Овие професии имаат очигледна етичка привлечност, но исто така покажуваат очигледни етички недостатоци; и иако виртуозната професионална администрација може да го подобри привлечноста на професиите и да ги намали недостатоците, тие никогаш нема да бидат повеќе од дополнителни промени на значителни записи од обете страни на етичката книга. Според тоа, за таквите професии е отворено прашање, дали животот што живее во нив може да биде добро живеен живот.

Правдата е токму таква професија. Од една страна, законското законодавство е тесно поврзано со длабоките и трајни етички идеали за почит кон лицата што ги вклучува правдата. Од друга страна, правната професија има и етички вознемирувачки аспект. Адвокатите - барем кога тие функционираат како противници на застапниците - не ја извршуваат самата правда, директно и непристрасно. Наместо тоа, тие се товарат лојално да претставуваат одредени клиенти, чии интереси и цели може да се разликуваат од она што го бара правдата. Ова значи дека обично се прават спротивни застапници, и навистина треба често да се прават, работи во нивните професионални капацитети, кои, доколку ги прават обичните луѓе во обични околности, би биле директно неморални. Овие практики прават да биде неизвесно дали животот на адвокатот, всушност, е достоин за посветеност.⁸

Веќе денес може да се зборува за новиот вид однос меѓу етиката и правото. Ако етиката ја има улогата на регулативен фактор на човечкиот опстанок и на општата заштита на животот и на луѓето, а самата е свесна за својата ограничена репресивна улога, таа ќе го бара и оправдува правното регулирање на нормите и дејствата со цел тие да станат општо познати, наметнати, следени и исполнувани. Ако некогаш била опонент на правото, па дури и потикнувала сомнежи и во неговата беневоленост или огледувала протести или морални отпори против неговата манипулативност, сега етиката станува најголем приврзник на правото како средство за имплементирање на новите нужни вредности. Тоа станува карактеристично со истакнувањето од страна на етиката на демократијата како базичен политички и социјален однос и на парламентарната на демократијата како најдобар и најправилен метод на политичко организирање и одлучување. Претпоставка е дека така најдобро ќе се бранат новата етика во општо наспроти манипулативните и други негативни политички форми и дејства.

Од друга страна, правото се враќа на своите етички извори. Теоријата за минимум на етиката во него се претворува во теорија за максимум на етика во правото- и како израз на неопходна од основната етичка функција на заштитата и унапредувањето на животот, и како начин за достигнување на највисокото аксиолошко ниво кое во човековото го има остварувано правото. Правото ја има

⁸ Markovits, Daniel, A modern legal ethics : adversary advocacy in a democratic age, Princeton, 2009, p.14-15

прифатено и ја истакнува доблесната етичка функција како своја инспирација и извор.⁹

Кога денес размислуваме за правото и етиката во однос на промените што тие претрпеа во минатото, разгледуваме неколку области од животот што се променети, како што е важноста на животот и здравјето во однос на минатото, улогата на технологијата во денешниот живот, големиот развој на медицинската наука, климатските промени и други. Во исто време, овие околности претставуваат промени кои етиката и правото претрпеа денес во однос на минатото, но во исто време има дилеми и дебати што се одвиваат во различни општества, каде што можеме конкретно да споменеме абортус, клонирање, приватност на Интернет и заштита на животната средина. вклучувајќи флора и фауна итн.

3. Предизвици на етиката на правото во иднина

Етиката и правото се две дисциплини кои се развиваат. Нивната континуирана еволуција е тесно поврзана со еволуцијата и развојот на општеството, т.е. културата на општеството. Со оглед на фактот дека различните појави или активности се етички оценети едновремено, а не етички во друго време, нè тера да мислиме дека тоа ќе се случи и во иднина. Сепак, ќе се обидам во иднина да објаснам кои аспекти на правото во однос на етиката ќе се променат во иднина.

Во иднина може да се очекуваат уште поблиски односи меѓу етиката и правото. Таа врска ќе јакне не само идејно, туку и акцино, како израз на се поголемите области на животното и социјално регулирање кои им се оставаат на човечките заедници за самоуправување (автономно одлучување) и за остварување на значајните особени димензии на раширената и сложена универзална етичка свест.

Правото ќе ја има уште повеќе истакната улогата на изградба и обезбедување на својата раширена и оправдана власт (правна држава). Граѓанското општество денес промовира општ тренд на заштита на егзистенцијата, намерите и активностите, кое своето милје треба да го најдат во правната држава. Се очекува дека демократијата ќе се шири и натаму во содржината и во формите и дека тоа е идеална политичка форма за изградба на развиен систем на човековите права.

Етиката ќе биде промотор на идејата за одговорно во сложените времиња и поттикнувања на најдобрите човекови идеи и сили како елементи на унапредувањето на новиот вид на човековата борба за опстанок.

Правото ќе биде заштитник на доброто, етиката инспиратор и водител кон правилното како заштита од негативните дејствија и од суштествените грешки на луѓето¹⁰

⁹ Темков, *ibidem*, стр. 78-79.

¹⁰ Ибидем стр.79.

Од особена важност во современиот период е заштитата на животот и здравјето на луѓето и етиката поврзана со него. Ова е делот што го проучува биоетиката. Биоетичките истражувања и норми се однесуваат на многу области, т.е. на проблемот пред раѓањето и прашањата поврзани со ембрионот и фетусот, но и на абортусот; на проблемот на репродукцијата и прашањата со популацијата, асистираниот репродукција, заменското мајчинство, пренаталниот скрининг, изборот на полот и клонирањето; потоа на проблемите поврзани со новата генетика и прашањата за генската терапија, мапирањето на човечкиот геном, креирањето и патентирањето на новите форми на живот, но и можноста од развивање на нова форма на евгеника; па проблемот на животот и смртта и прашањата кои се однесуваат на медицинските причини за крај на животот, мозочната смрт, светоста на животот, доброволната еутаназија, самоубиството и потпомогнатото убиство; но и проблемот со донирање на органи и трансплантација на истите, ксенотрансплантацијата и специзмот.¹¹ Ова се феномени што се регулираат и со закон, но нормите што ги санкционираат варираат во зависност од државата. На пример, абортусот е дозволен во некои држави, а во други е забранет, како и еутаназија, донација на органи и трансплантација, итн. Забраната или дозволувањето на ваквите појави зависи од околностите што се јавуваат во општеството и потребата од примена на норми со кои би се регулирале потребите на општеството.

Важен феномен на човековиот живот, во моментот е животната средина, природата и општо, екологијата, на која сè повеќе се дава важност и инсистираат од светските организации да ги заостри националните и меѓународните правни мерки за нивна заштита..

Еколошката етика како поттик за одговорност на луѓето спрема природата и спрема условите на своето живеење не се исцрпува во посредувањето меѓу деонтолошките и телеолошките етички теории, меѓу етиката на моралното настројување (посветување) и етиката на одговорноста (консеквенцијализмот). Тоа е една етика во која како најзначајни цели се поставени анализата на важните причини на нашите актуелни еколошки проблеми, како и причините поради кои сè уште се отежнува или спречува „еколошкото самоосвестување“, нормативните ориентации во нашето однесување спрема природата и спроведувањето на тие нормативни ориентации во пракса.¹²

Како здравјето, животот, животната средина, природата, екологијата и многу други аспекти на човековиот живот, како што се: економија, социјален живот, медиуми и сл., Се активности што имаат брз развој. Во етичка и правна перспектива, ова се сфери на животот кои би ја оствариле целта на етиката, но и правда за добро живеење на луѓето во општеството во иднина. Истото важи и за сферите на човековиот живот кои претрпуваат најголеми промени, а

¹¹ Донеv, Дејан, Вовед во Етика, Универзитет „Св. Кирил И Методиј“, Скопје, 2018, 128-129.

¹² Ибидем, стр.137.

од нивното прилагодување кон потребите на општеството во иднина ќе зависи реализацијата на целта на етиката и правото на добар живот на луѓето во општеството.

4. Етика на адвокатите во Р. С. Македонија

Професионалната етика е збир на вредности и принципи и правила кои ја одразуваат самата професија и важат најстрого во неа, а кои во процесот на работење треба да да ги почитува и практикува професионалецот (стручњакот), а во контекст на тоа што е предмет на наш интерес, дека правничката етика пак е посебен вид на професионална етика, која е збир од вредности и принципи, низа на етички норми за постапување и однесување на правниците во вршење на нивните професионални должности. Сите овие вредности, принципи и правила, како вид наложени дејствија кои треба да ги извршува секој во струката, сочинуваат посебни етичко-нормативни акти или етички кодекси.

Покрај постоење на основни вредности и морални начела во етиката на сите професии (па и на правничката), со оглед на спецификите кои се својствени за правничката професија (без оглед на нејзината хетерогена структура), треба да постои и постои (ова во направеното истражување го потврдија самите адвокати, судии и нотари, како и граѓаните) посебна професионална етика на правници, односно посебна правничка професионална етика, во која важат овие, но и други специфични вредности, начела и принципи, кои ги нема во останатите професии. Секоја професија автономно си ги уредува правилата на однесување и на постапување на нејзините вршители т.е врши саморегулација на внатрешните односи во неа, преку нивно нормирање во соодветни кодекси.

Одредбите од нашиот Етички кодекс, во најголем дел, се доволни и добри и идентични со одредбите во останатите кодекси, освен согледаната потреба за измени на некои од одредбите во постоечките начела и принципи заради нивна подобра формулација, иако суштински тие се добри или за внесување на нови начела и принципи како би се внимавало на нивната актуелност, односно професионалната етика на адвокатите во нашата земја, според начинот на нејзино регулирање, битно не се разликува од оној на кој таа е регулирана во некои од земјите од Балканскиот регион. Заклучокот дека најголем дел од одредбите во Етичкиот кодекс за адвокатите, се добро формулирани, отвори нова потрага по причините зошто тие не го даваат посакуваниот ефект во пракса, со што за жал остануваат само „мртво слово на хартија”. Она што логично прво паѓа на ум, секако е нивна недоследна примена во пракса.

Воедно, недоследната примена на начелата и принципите од етичките кодекси се покажа како еден од причинителите за помала етичност кај вршителите на овие правнички професии, но водејќи се од одговорите од истражувањето, самите вршители и граѓаните, проблемот врзан за подоследна примена на етичките кодекси, го поврзаа не само со доследно почитување на начелата и

принципите од овие кодекси, со потребата за нивна измена или дополнување, односно со построго санкционирање на нивната повреда (недоволно покренати постапки, изречени благи санкции), туку и со промени во свеста и етичкиот однос помеѓу самите вршители на овие професии и на граѓаните како странки / клиенти, зошто сепак се работи за двостран однос. Последново, пак го отвора прашањето за тоа како да се измени свеста и однесувањето на вршителите на овие правнички професии, но и на граѓаните како нивни странки / клиенти, со што директно ќе се допринесе за доследно спроведување на одредбите од етичките кодекси кои важат во овие правнички професии, но и генерално ќе се обезбеди поголема етичност кај припадниците на овие и на сите други правнички професии.¹³

ЗАКЛУЧОК

Правото и етиката денес се сменија според современите околности и услови. Околностите што ги донеле овие се поврзани со научните, културните и технолошките промени во модерното време. Сведоци сме на големата важност на технологијата и интернетот во наше време и на фактот дека таа е поврзана со сите општествени активности, кои се повеќе се регулираат со правните норми и станаа и предмет на проучување на етиката. Трендот е технологијата да стане дел од човечкото тело преку микрочипови кои би ги носеле личните информации на лицето во кое ќе биде сместено. Колку етичко и фер тоа се очекува да биде утврдено со условите што ќе се појават во иднина.

Исто така, медицината наиде на колосални промени, меѓу кои вреди да се споменат абортусот, клонирањето, еутаназијата, генетската интервенција кај фетусот и други. Овие се најчувствителните етички аспекти на денешно време според мое мислење, затоа што ова се прашања што се директно поврзани со животот и здравјето, најважниот елемент. Бидејќи се толку важни, за овие тешки проблеми им е тешко да ја преминат етичката бариера во моментот и кога ќе го достигнат тоа, тогаш може да се регулираат, соодветно дозволено со законски норми.

Правните регулативи на Р. С. Македонија вклучуваат бројни правила за етика од областа на правото (етика на адвокатите, нотарите, извршителите и сл.). Разгледувајќи го етичкиот кодекс за работата на адвокатите, се забележува дека содржината на кодот е на ниво и во рамките на стандардите, ако ја споредиме со истите регулативи на другите земји од регионот и Европа. Во пракса, сепак, примената на овие правила е недоволно рефлектирана. Така, сметам дека е неопходно да се заострат санкциите за кршење на етичките правила, како елементарна правна форма за спроведување на правните правила.

Вреди да се напомене дека законодавството не ја исполнува во целост потребата за етичко работење во пракса, затоа што како што имат речено и

¹³ Котевска, Маја, Професионална етика на адвокатите во Р.Македонија, 2015, стр. 18-20

Емануел Кант “во правдата човекот е виновен кога го крши законот, додека во етиката човекот е виновен дури и кога размислува за кршење на законот.“ Да се постигне ова е многу тешко, да не се каже невозможно, но посветеноста кон тоа мора да биде континуирана и не треба да се запре се додека не се постигнат максимални резултати.

ЛИТЕРАТУРА

1. A. Charlesworth, Data protection, freedom of information and ethical review committees: policies, practicalities and dilemmas Inform. Commun. Soc., 15 (1) (2012), <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/law-and-ethics>
2. Anand, Rakesh K., Legal Ethics, Jurisprudence, and the Cultural Study of the Lawyer (2008). Temple Law Review, Vol. 81, No. 3, 2008, pg. 738-739
3. D’Amato, Anthony and Eberle, Edward J., “Three Models of Legal Ethics” (2010). Faculty Working Papers. Paper 73
4. Донеv, Дејан, Вовед во Етика, Универзитет „Св. Кирил И Методиј“, Скопје, 2018
5. Котевска, Маја, Професионална етика на адвокатите во Р.Македонија, 2015
6. Markovits, Daniel, A modern legal ethics: adversary advocacy in a democratic age, Princeton, 2009
7. McCartney, Steve and Parent, Rick, Ethics in Law Enforcement, BC Campus, Victoria, 2015
8. Темков, Кирил, Етика на културата, Република „Даскал Камџе“ – Kavadarci, 2009
9. “Law and Ethics”, <https://courses.lumenlearning.com/atd-epcc-introethics-1/chapter/ethics-and-law/>